

Indiëonderzoek in perspectief

In dit nummer

4 In beeld

Proklamasi

6 Interview met militair historicus Martin Elands

'Als samenleving moeten we omkijken naar ons verleden en daar een open discussie over voeren'

9 Boekentips

Onmisbare boeken over de dekolonisatiestrijd

10 Gevoeligheden en pijnpunten

Eenzijdig, onhistorisch, gebaseerd op huidige normen en waarden?

14 Indiëveteranen kijken terug

'Wij zijn belazerd door de overheid'

18 Tijdslijn Nederlands-Indië

De gebeurtenissen van 1945 - 1949

20 Sentimenten in de veteranenwereld

Leeft het Indiëonderzoek onder hun achterban?

24 Interview Hans Goedkoop

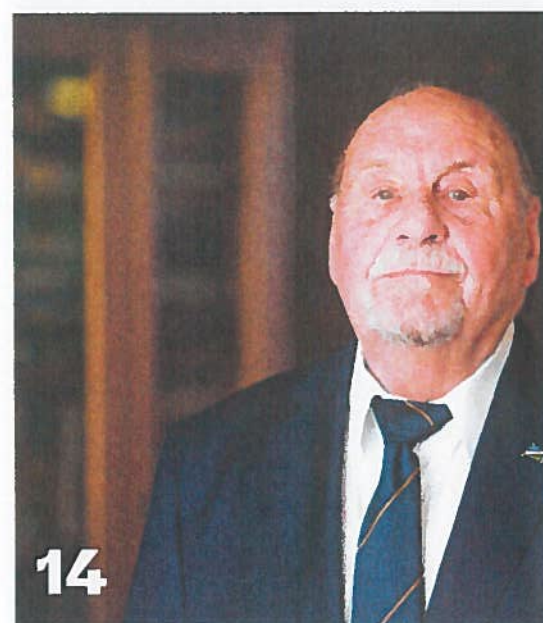
'Om die strijd te snappen, zul je ook de vijand moeten leren snappen'

27 Boekentips

Onmisbare boeken over de dekolonisatiestrijd

28 Eerder onderzoek naar geweld Indië

Martin Elands geeft een beknopt overzicht van eerdere onderzoeken

Portret: Gerard Wessel

Welkom

Het was op 15 maart 2017 dat ik voor het eerst voet zette op Indonesische bodem. Ik wilde per se het geboortehuis van mijn vader in Jakarta zien nu het er nog was. Ook de school waar mijn opa directeur was, stond er nog. En, hoeveel toeval kan er zijn, het bleek dat mijn eveneens in Jakarta geboren en getogen schoonvader op de school van mijn grootvader had gezeten en nog les van hem heeft gehad. Het is een klein wereldje.

De zussen van mijn vader hebben in Indië een aantal uitgezonden Nederlandse militairen leren kennen waarmee ze later zijn getrouwd. Deze ooms zijn inmiddels overleden. Zij hadden wel herinneringen aan geweld, maar zeker niet aan excessen. Later ben ik wel in aanraking gekomen met Indiëveteranen die al hun hele leven kamp(t)en met traumatische herinneringen.

Tegenwoordig voeren in de media, als het over de dekolonisatie-oorlog gaat, fouten, misdaden en wreedheden de boventoon, terwijl de resultaten van het officiële onderzoek nog niet eens zijn verschenen.

We nemen nu langzaam afscheid van de Indiëveteranen. De schrijfster Marion Bloem stelde dat 'de Indische connectie' doorleeft in ruim een miljoen Nederlanders. Daar horen de sterk uiteenlopende ervaringen van al deze veteranen ook bij.

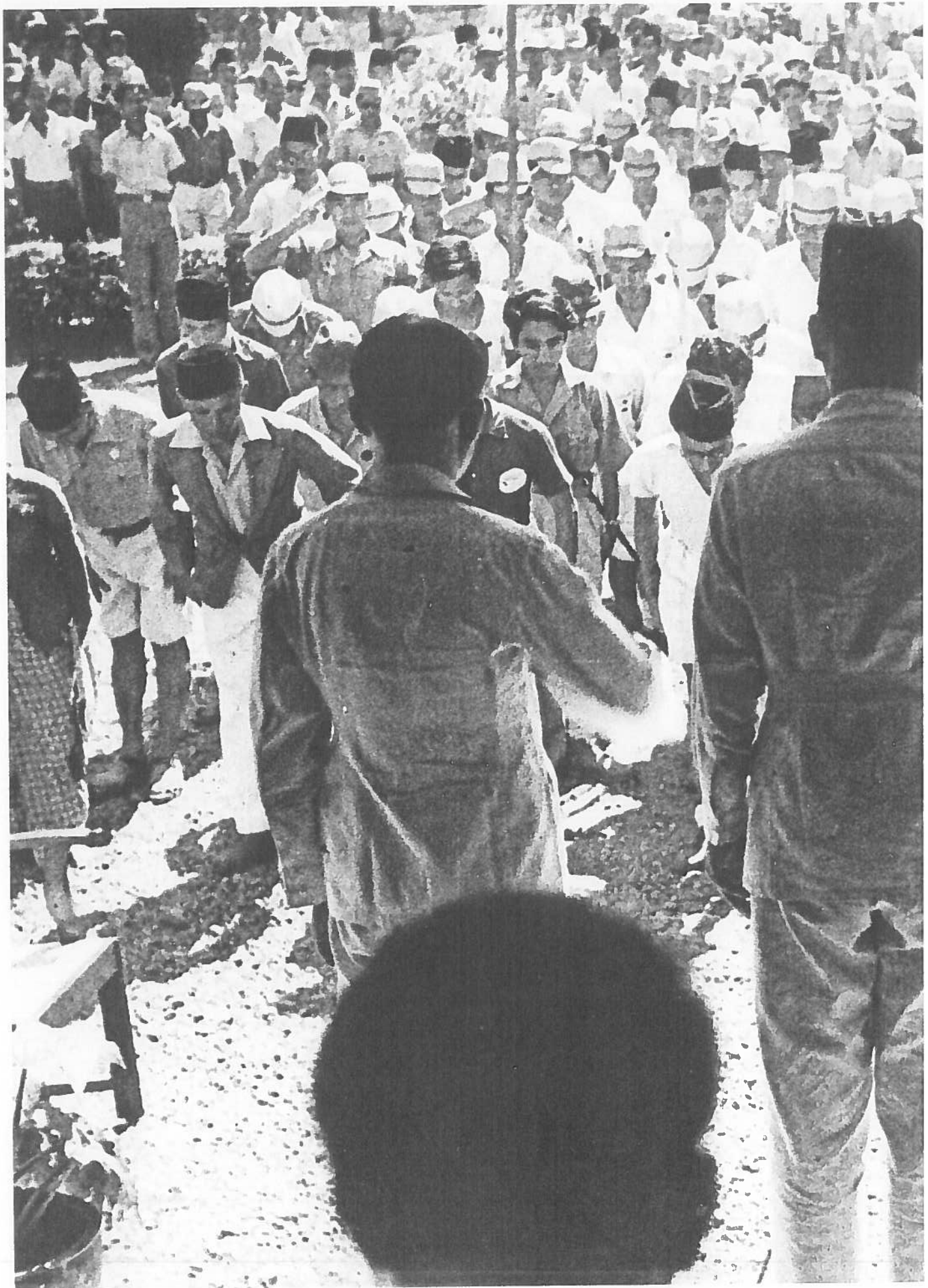
Gielt Algra

Wetenschappelijk medewerker Expertisecentrum NLVI en (hoofd)auteur 'Militaire Ooggetuigen, Nederlands-Indië 1941-1949. Beleving, terugblik en doorwerking'

nederlands
veteranen
instituut

Deze bijlage bij Checkpoint werd gemaakt in opdracht van het Nederlands Veteraneninstituut. Concept & realisatie: MPG.

Proklamasi

Op 15 augustus 1945 capituleert Japan. Twee dagen later roepen Soekarno en Hatta in Batavia de onafhankelijkheid van Indonesië uit. Zij zijn de twee belangrijkste leiders van de nationalistische beweging, die al van ver voor de Tweede Wereldoorlog dateert. Door het koloniale bewind is deze beweging altijd onderdrukt. Tijdens de Japanse bezetting groeit het Indonesische streven naar onafhankelijkheid. Door de nederlaag van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) in 1942 vermindert tegelijk het Nederlandse prestige in Indonesische ogen.

‘De Indiëveteraan bestaat niet’

‘Historisch debat moet een open discussie zijn, waarin plaats is voor een veelheid aan perspectieven,’ zegt militair historicus Martin Elands. Een interview naar aanleiding van het verschijnen van het derde deel van het boek uit de reeks Militaire Ooggetuigen (zie kader).

Tekst Else de Jonge Fotografie Lars van den Brink

De perceptie van ons koloniale verleden is sinds jaar en dag onderwerp van verhit publiek debat. Hoe beoordeelt u dit debat?

‘Het is een decennialange discussie met golfbewegingen. Al tijdens het conflict was er verdeeldheid, onder meer naar aanleiding van berichten over het geweld door de troepen van Westerling op Zuid-Celebes. Een opleving van het debat volgde toen veteraan Joop Hueting eind jaren zestig als eerste onthullingen deed over misdaden en mishandeling van gevangengenomen Indonesiërs tijdens de dekolonisatiestrijd. Eind jaren tachtig bliezen delen over Nederlands-Indië in de reeks van Lou de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, het excessendebat nieuw leven in. En vanaf de jaren negentig zorgden berichten over en onderzoeken naar de gebeurtenissen in Zuid-Celebes en Rawagede (West-Java) ervoor dat het debat over geweldstoepping actueel bleef, culminerend in rechtszaken van Indonesische nabestaanden tegen de Nederlandse Staat.

Nu hebben we het grote onderzoek, onder leiding van onder meer het NIOD, naar gebruik van geweld door Nederlandse militairen tijdens de dekolonisatiestrijd. Ook daardoor is de discussie weer opgelaaide. Het is voor veteranen een soms pijnlijk debat, maar ik vind het toch goed dat het wordt gevoerd. Als samenleving moeten we omkijken naar ons verleden en daar een open discussie over voeren, met ruimte voor verschillende perspectieven en met oog voor de tijdsgeest.’

U schreef als hoofd van het Expertisecentrum van het NLVi een historische inleiding bij het net verschenen derde deel uit de reeks Militaire Ooggetuigen. Daarin staan verhalen van Indiëveteranen centraal. Wat draagt dit boek bij aan het debat over ons koloniale verleden?

‘Wij willen de stemmen van veteranen laten horen. Als Nederlands Veteraneninstituut hebben we die taak. Met de verhalen en vooral ook de emoties van veteranen dragen we eraan bij dat geschiedenis een gezicht krijgt. Door kennis te nemen van hun verhalen ga je beter begrijpen waarom dingen gegaan zijn zoals ze gingen, ook waar het gaat om excessief geweld. Weten wat er is gebeurd en proberen te verklaren waarom het is gebeurd, is tenslotte het doel van historisch onderzoek. We praten excessief gewelddadig gedrag daarmee niet goed, maar proberen het wel in een context te plaatsen en het daardoor beter te verklaren.

En we vinden het ook belangrijk om de diversiteit aan opvattingen en ervaringen binnen de groep Indiëveteranen te laten zien. Er wordt vaak een beeld geschetst dat dit een homogene groep is, maar dat is niet zo. Dé Indiëveteraan bestaat niet. Veteranen hebben heel uiteenlopende ervaringen. De een maakte deel uit van een gevechtseenheid, de ander werkte bij de technische dienst. Ze beoordelen de dekolonisatiestrijd en de wijze van oorlogvoeren ook niet allemaal op dezelfde manier. Aan de ene kant van het spectrum staan veteranen die hun uitzending als volstrekt onrechtmatig beschouwen en kritisch zijn over het toegepaste geweld, anderen zijn overtuigd van de juistheid ervan en van de noodzaak

om soms hard te hebben moeten optreden. Die uitersten en het hele spectrum daar tussen brengen wij met dit boek onder de aandacht.'

Bij het praten over de dekolonisatiestrijd ligt het gebruik van bepaalde woorden gevoelig. U en uw mede-auteurs spreken bijvoorbeeld van 'politonele acties', een term die omstreden is. Heeft u gearzeld over welke woorden te gebruiken?

'Je wordt inderdaad al snel in een bepaald kamp geduwd als je kiest voor bepaalde woorden. Zeg je 'Indonesië' of 'Nederlands-Indië'? Spreek je van 'geweldsexcessen' of 'oorlogsmisdaden'? We hebben het er wel even over gehad, maar er niet al te zwaar aan getild: we waren er al snel uit dat we zouden kiezen voor het perspectief van de veteranen en de begrippen zouden gebruiken die zij doorgaans hanteren. Met de term 'politonele actie' duiden we overigens niet de hele periode aan, maar twee afgebakende militaire acties van een paar weken.'

De eindresultaten van het NIOD-onderzoek worden medio februari gepresenteerd. Jullie boek Nederlands-Indië, 1941-1949 is enkele maanden daarvoor uitgekomen. Is dat met een reden?

'Wij hadden dit boek al een jaar geleden willen uitbrengen, niet in de laatste plaats omdat het aantal Indiëveteranen gestaag afneemt. De publicatiedatum is door praktische omstandigheden echter vertraagd. Dat het vlak voor de resultaten van het NIOD-onderzoek uitkomt, is dus geen strategie, maar toeval. Dat neemt niet weg dat ik er best blij mee ben. Het NIOD-onderzoek raakt bij veel Indiëveteranen een gevoelige snaar. Zij herkennen zich lang niet allemaal in de nadruk op geweldsexcessen en vinden het zwaar dat er zoveel aandacht uitgaat naar dat aspect. Veel van hen gingen tegen hun zin naar Indië, verkeerden er in moeilijke omstandigheden, verloren er kameraden of raakten zelf verwond. Ze kwamen met een maatschappelijke achterstand terug in Nederland, een samenleving waarin weinig begrip was voor hun situatie. Ze zijn in de loop van de jaren vaak in het verdachtenbankje geplaatst en hebben nooit excuses gehad van de Nederlandse regering. Dat onze koning enkele jaren geleden wel verontschuldiging aanbood aan Indonesië voor geweldsexcessen door Nederlandse militairen maar niet voor de rol van de toenmalige regering, is door een flink aantal van hen als pijnlijk ervaren. Zij vinden dat de regering hén excuses zou moeten aanbieden, voor het feit dat ze op jonge leeftijd een onmogelijk conflict zijn ingestuurd en aanvankelijk nauwelijks nazorg gekregen hebben. Er is veel van hen gevraagd en het heeft een grote doorwerking gehad. We claimen met dit perspectief niet het recht op de waarheid over Nederlands-Indië, maar we willen wel recht doen aan hún verhaal.'

Boekenreeks Militaire Ooggetuigen

Het op 1 november verschenen boek Nederlands-Indië, 1941-1949: beleving, terugblik en doorwerking is het derde deel uit de reeks Militaire Ooggetuigen van het Nederlands Veteraneninstituut. In deze reeks staan verhalen van veteranen centraal. Het eerste deel, De strijd in mei 1940, gaat over de inval van het Duitse leger in mei 1940 en de capitulatie van Nederland vijf dagen later. Het tweede deel, 75 jaar bevrijd: herinneringen aan strijd en onvrijheid in Europa en Azië, begint bij de opmars van de geallieerden vanaf D-day en eindigt met de Japanse capitulatie in augustus 1945. In het nu verschenen derde deel voorzien de auteurs de getuigenissen van ruim honderd Nederlandse Indiëveteranen van een historische context. Hoe hebben zij de strijd tegen Japan en de daarop volgende dekolonisatieoorlog beleefd en hoe verging het hen nadien? Het boek gaat ook in op de rol die Indiëveteranen gespeeld hebben bij de totstandkoming van het veteranenbeleid en beschrijft hoe de militaire ervaringen van Indiëveteranen een terugkerend onderwerp waren van publiek debat.

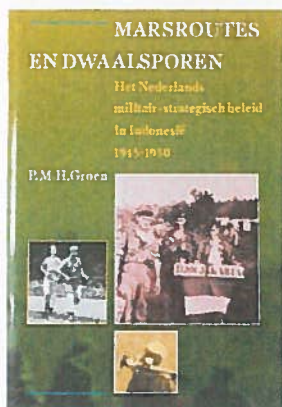
**Gielt Algra, Jos Groen,
Marjolein van der Werff &
Jeffrey van Woensel (red).
Nederlands-Indië, 1941-
1949: beleving, terugblik
en doorwerking. Uitgeverij
Flying Pencil. € 25,95.**

**Bestel het boek
via deze code**

boekentips

Voor als u zich wilt verdiepen in de geschiedenis van de dekolonisatieoorlog in voormalig Nederlands-Indië.

De politionele acties zijn een van de grootste oorlogen die Nederland uitvocht. Over het Nederlandse militair-strategische beleid in die oorlog handelt dit boek. Welke militaire taak was toebedeeld aan de meer dan 100.000 Nederlands (-Indische) militairen die werden ingezet? Wat waren de militaire, politieke en economische overwegingen? Wie bepaalden het militair-strategische beleid? De auteur – tijdens de verschijning werkzaam bij de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf, met als specialisatie de geschiedenis van de krijgsmacht in de voormalige koloniën van het Koninkrijk der Nederlanden – gaat ook in op de doelmatigheid van de militaire strategie. Wat waren uiteindelijk de militaire resultaten van het Nederlandse militaire optreden: winst, verlies of een patstelling?

Marsroutes en dwaalsporen
Het Nederlands militair -strategisch beleid in Indonesië 1945-1950
Petra Groen
 Eerste publicatie in 1991

Vijf jaar lang werkte Van Reybrouck aan zijn monumentale Revolusi. Hij interviewde bijna tweehonderd mensen, de laatste nog levende getuigen van de onafhankelijkheidsstrijd, in Indonesische rusthuizen, Japanse miljoenensteden en op verafgelegen eilanden. Ook in Nederland bracht zijn onderzoek tal van nieuwe verhalen aan het licht. De veelheid aan perspectieven en herinneringen weeft Van Reybrouck samen tot het aangrijpende verhaal van de Indonesische onafhankelijkheid. Zo toont hij hoe een nieuwe wereld vorm kreeg: in bloed, in pijn, met hoop. De onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië, die zijn hoogtepunt bereikte in de jaren veertig van de vorige eeuw, is lang gezien als een conflict tussen kolonisator Nederland en het gekoloniseerde Indië. Maar in werkelijkheid was het wereldgeschiedenis. David Van Reybroucks Revolusi is het eerste boek dat de strijd lostrekt uit het nationale perspectief en het belang ervan toont als mondiale gebeurtenis.

Revolusi
David Van Reybrouck
 Eerste publicatie in 2020

Op Java waren Van Doorn en Hendrix geschokt door de gewelddadige praktijken van hun legeronderdeel en stelden een onderzoek in naar ontsporingen van geweld. Weer thuis zagen zij af van publicatie, overtuigd dat hun studie niet in goede aarde zou vallen. Pas in 1969 blikte Nederland terug op het militaire ingrijpen nadat oud-stoottroeper Hueting vertelde over 'oorlogsmisdaden' waar hij zelf aan had meegedaan. De Tweede Kamer eiste een onderzoek en de regering-De Jong kwam met de Excessennota. Een goede aanleiding voor Van Doorn en Hendrix om de aantekeningen uit te werken en te publiceren. In 1970 verscheen dit boek voor het eerst. Het is een sociologische studie, een combinatie van veldobservaties (Hendrix) en sociologische analyse (Van Doorn). Het boek behandelt de gewelddadige manier waarop Nederland het Indonesische vraagstuk dacht af te wikkelen. Het werd daarmee een unieke, van binnenuit gepleegde studie.

Ontsporing van geweld
J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix
 Eerste publicatie in 1970

Gevoeligheden en pijnpunten

De resultaten van het Indiëonderzoek worden in februari 2022 gepresenteerd. In de veteranengemeenschap heerst onrust over de mogelijke uitkomsten ervan. De vrees is dat er eenzijdige en onhistorische morele oordelen worden gevormd op basis van de waarden en normen van nu. We zetten de belangrijkste pijnpunten op een rijtje.

Tekst Rein Bijkerk Illustraties Getty Images

EEN ONGELIJKE DISCUSSIE

In Nederland is er volop ruimte voor het kritisch bezien van het koloniale verleden en het politieke en militaire optreden in de jaren 1945-1950. In Indonesië zijn er jammer genoeg minder mogelijkheden voor een open maatschappelijk en wetenschappelijk debat over het eigen verleden. Zeker in de officiële versie is het verhaal van de onafhankelijkheidsstrijd sterk nationalistisch en voorzien van een absolute scheidslijn tussen 'helden' (de Indonesische kant) en 'schurken' (de Nederlanders). Er is geen of weinig oog voor het feit dat het aan Indonesische zijde niet alleen een onafhankelijkheidsstrijd was, maar tegelijkertijd óók een burgeroorlog en dat er daarnaast allerlei criminele bendes actief waren. Evenmin is er veel ruimte voor reflectie op excessief geweld en oorlogsmisdrijven aan Indonesische kant. Het gevolg is een ongelijke discussie: een open en kritisch debat in Nederland en een veel beperktere mogelijkheid voor zo'n debat in Indonesië. Dit kan, zo is de vrees van critici, tot een onevenwichtig of zelfs onjuist beeld leiden.

ALLEEN NEDERLANDS GEWELD

Het Indiëonderzoek, waarvoor Rémy Limpachs spraakmakende boek 'De brandende kampongs van

Generaal Spoor' een belangrijke aanleiding vormde, heeft als focus het door Nederlandse militairen tijdens de dekoloniestrijd toegepaste geweld. En er is bijzondere aandacht voor de mate waarin dit geweld extreem was, of dit extreme geweld een structureel karakter had en of er gesproken moet worden van oorlogsmisdrijven. Indiëveteranen en degenen die zich met hen verbonden voelen, zijn bang dat het onderzoek daardoor leidt tot een eenzijdig verhaal van misstanden aan Nederlandse kant, terwijl de Indonesische gewelddadigheden en oorlogsmisdaden onderbelicht blijven. Bovendien is er de vrees dat het cruciale feit dat de grote meerderheid van de Indiëgangers helemaal niet betrokken was bij excessief geweld uit het zicht verdwijnt.

ERVARINGEN VAN INDISCHE NEDERLANDERS

Een ander punt dat vaak terugkomt, is de bezorgdheid dat door de beperkte focus van het onderzoek – zoals gezegd vooral het Nederlandse militaire geweld en de ontsparingen ervan – de traumatische ervaringen van Indische Nederlanders ten onrechte relatief weinig aandacht zullen krijgen. Een belangrijk ijkpunt vormt hierbij de Bersiap-periode, de tijd direct na de Japanse overgave en voordat Nederlandse troepen arriveerden. Een chaotische periode met veel en vaak ►

zeer wreed geweld tegenover Indische Nederlanders, Nederlandsgezinde Indonesiërs en andere groepen. Vele duizenden werden vermoord, veelal door losgeslagen strijdgroepen van jonge Indonesiërs. De Bersiap-gebeurtenissen, en meer in het algemeen de lotgevallen van Indische Nederlanders, hebben in ons land volgens velen altijd weinig aandacht gekregen. Critici betwijfelen of het Indiëonderzoek daarin verandering zal brengen.

POLITIEK BUITEN SCHOT, DE MILITAIRE INZET ILLEGAAL?

In maart 2020 sprak koning Willem-Alexander tijdens zijn staatsbezoek aan Indonesië officieel spijt en excuses uit 'voor geweldontsporingen van Nederlandse zijde'. Het leidde in ons land tot veel instemming, maar er kwam ook kritiek uit veteranenhoek. Want in de excuses bleven de politiek verantwoordelijken – de regering en het parlement van die jaren – onbenoemd. Bovendien werd in de verklaring niets gezegd over de geweldsontsporingen aan Indonesische zijde. Zal dat eveneens de uitkomst van het Indiëonderzoek zijn? Wordt de schuld voor wat misging vooral in de schoenen van de ingezette oorlogsvrijwilligers, dienstplichtigen en beroepsmilitairen geschoven en blijft de Haagse politiek grotendeels buiten schot? Het zijn bezorgde vragen die leven bij Indiëveteranen en degenen die zich met hen verbonden voelen.

Een andere politieke kwestie betreft het precieze moment waarop Indonesië onafhankelijk werd. Voor de Indonesiërs zelf is dat zonder twijfel 17 augustus 1945. Toen riepen Soekarno en de zijnen in de beroemde 'proklamasie' immers de Republiek Indonesië uit. Ons land hanteert daarentegen de datum van de officiële soevereiniteitsoverdracht en die vond plaats op 27 december 1949. Er is de nodige en begrijpelijke druk

om eveneens als Nederland uit te gaan van 17 augustus 1945. Maar als dat gebeurt, wordt het Nederlandse optreden tijdens de dekolonisatiestrijd – geheel anders dan aan de militairen toentertijd werd voorgehouden – volkenrechtelijk met terugwerkende kracht illegaal. Ook dit is in relatie tot het Indiëonderzoek een punt van zorg.

MORELE OORDELEN ACHTERAF

Wat betreft de beoordeling van het eigen verleden is in Nederland in de afgelopen jaren het maatschappelijk klimaat sterk veranderd. Allerlei episodens uit onze geschiedenis worden in de media en door onderzoekers steeds kritischer gezien. Dat geldt zeker, en niet zonder reden, voor het koloniale verleden. Al langer is er de gevleugelde uitdrukking dat Nederland in het conflict met Indonesië 'aan de verkeerde kant van de geschiedenis' stond. Weinigen, veteranen inbegrepen, zullen het daar op dit moment mee oneens zijn. Maar de angst bestaat dat in het Indiëonderzoek aan de hand van het morele kompas van nu simplistisch en onhistorisch wordt geoordeeld over de tijd van toen. In het interview dat Checkpoint met NIOD-directeur en onderzoeksleider Frank van Vree had, beklemtoonde hij echter dat de onderzoekers niet uit zijn op het vellen van morele oordelen. Het gaat hen om het begrijpen en verklaren van wat er is gebeurd. Tevens zal recht worden gedaan aan de sterk uiteenlopende perspectieven, variërend van het perspectief van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijder tot dat van de uitgezonden Nederlandse vrijwilliger of dienstplichtige. Of het werkelijk zo uitpakt, zal blijken als in februari 2022 de resultaten van het Indiëonderzoek worden gepresenteerd. Vooralsnog lijkt ook wat betreft dit gevoelige punt de bezorgdheid te overheersen.

Kritiek en kanttekeningen uit andere hoek

Over het Indiëonderzoek en de mogelijke uitkomsten ervan is niet alleen bezorgdheid in veteranenkringen. Van de zijde van radicale antikoloniale activisten wordt felle links-ideologische kritiek geuit. De bekende historicus Martin Bossenbroek plaatst daarentegen juist kanttekeningen bij de wijze waarop door activisten en media vanuit het heden naar het koloniale verleden wordt gekeken. Het is overigens niet vreemd en niet nieuw dat bij een onderzoek over een politiek en maatschappelijk gevoelig onderwerp van verschillende zijden en met uiteenlopende argumenten wordt gerea-geerd. Integendeel, het zou opmerkelijk zijn als dat niet gebeurde.

Radicale actievoerders pleiten voor het veranderen van straatnamen en het verwijderen van standbeelden. Een J.P. Coenstraat, de naam Coentunnel, het Coen-standbeeld in Hoorn en allerlei andere ooit passend geachte verwijzingen naar het koloniale verleden kunnen volgens hen echt

niet meer. De Nederlandse geschiedenis is in die visie grotendeels het verhaal van een wereldwijd opererende 'roofstaat'. Vanuit deze hoek wordt ook harde kritiek geuit op het Indiëonderzoek. Dat zou te beperkt zijn en niet principieel antikoloniaal op de wijze die de activisten eisen. De kritiek komt voort uit een sterk ideologisch gekleurd perspectief. Het lijkt de activisten vooral te doen om veroordeling van het verleden en niet om wat door veruit de meeste historici als wetenschappelijk geschiedonderzoek wordt beschouwd.

Historicus Martin Bossenbroek gaat het niet zozeer om het Indiëonderzoek zelf als wel om het meer algemene debat over het koloniale verleden. Bossenbroek, een gewaardeerd en succesvol geschiedschrijver, is de auteur van 'De wraak van Diponegoro, begin en einde van Nederlands-Indië'. Dat kwam, net als het bekendere 'Revolusi' van David Van Reybrouck, in 2020 uit maar bleef door Van Reybroucks

mediagenieke publicatie wat in de schaduw.

In de slotparagraaf van zijn boek verbaast Bossenbroek zich erover dat het debat over het koloniale verleden zo snel is omgeslagen. Hij plaatst er kritische kanttekeningen bij. De omslag komt volgens hem namelijk niet voort uit nieuwe inzichten 'in het denken en doen' van hoofdrolspelers als Soekarno en Van Mook. 'Het is louter en alleen het gevolg van hedendaagse veranderingen in normen, waarden en morele criteria, waaraan met terugwerkende kracht universele eeuwigheidswaarde wordt toegekend.' Met andere woorden: het betreft een historisch misplaatste beoordeling vanuit het hier en nu. Daarmee signaleert Bossenbroek precies de ontwikkeling waarover ook veel Indiëveteranen, hun naasten en hun belangenbehartigers zich zorgen maken.

Het is een verhaal met heel veel kanten

Wat vinden Indiëveteranen zelf van het onderzoek? Raakt het ze? Vinden ze het nuttig? Of maakt het ze niet zoveel uit? We vroegen het aan Dick Radder, Wim van Raaij en Nicolaas de Rijk.

Tekst Else Jonge **Fotografie** Paul Tolenaar

Dik Radder (1925)

**3E BATALJON REGIMENT JAGERS,
OKTOBER 1946 - DECEMBER 1949**

'Op de lagere school was Oost-Indië een onderdeel van de aardrijkskundelessen. Ik heb nooit over Indië gedacht als koloniaal bezit, het hoorde gewoon bij Nederland. Na de Duitse nederlaag heb ik me als vrijwilliger opgegeven. Ik dacht: wij zijn hier bevrijd en nu moeten we in de Oost nog orde op zaken stellen. Na een officiersopleiding ben ik in de herfst van 1946 als vaandrig naar Indië vertrokken.

Net als veel van mijn kameraden hechtte ik waarde aan de 7 decemberrede van koningin Wilhelmina. De Japanners hebben veel verknoeid, zij hadden Nederlands-Indië na hun capitulatie aan ons terug moeten geven. De onafhankelijkheidsstrijd had dan waarschijnlijk minder leven gekost. Door de houding van Japanners groeiden opstandige elementen en is er meer bloed gevloeid dan nodig was. Wij Nederlanders waren wel de baas, maar we waren geen onderdrukkers. En in de dekolonisatieperiode die zich na de Tweede Wereldoorlog voordeed, was zelfstandigheid van Indonesië niet uitgebleven.

Ik ben drie jaar in Nederlands-Indië gebleven en zat het grootste deel van die tijd in Buitenzorg, het landschap van Multatuli. Ik liep patrouilles met mijn mannen, waarbij zeer zelden geschoten werd. Wel ben ik bij een huiszoeking zelf beschoten; de kogel ging vlak langs mijn hart. Van excessief geweld heb ik niks gemerkt. Ook een negatief oordeel uit de samenleving is langzaam mij heen gegaan. Ik heb eigenlijk vooral waardering gevoeld uit mijn omgeving.

Mijn Indiëtijd herinner ik me als een heel prettige levensperiode: de mensen, het klimaat, de kameradschap. Sinds 1965 houden mijn kameraden en ik jaarlijks een reünie. En altijd zeggen we tegen elkaar dat we het niet graag gemist hadden.'

“Wij waren
geen
onderdrukkers”

“Wij zijn belazerd door de overheid”

Wim van Raaij (1927)

2-6 RI (OVW), MAART 1946 – MEI 1948

‘Ik was oorlogsvrijwilliger en heb twee jaar in Indië gediend, eerst als pelotonschauffeur en later als chauffeur van een kantinewagen. Als de jongens terugkwamen uit het veld dan stond ik klaar met de mobiele kantine, klep open, koffie klaar, sigaretten op voorraad. Was de sfeer ernaar dan zette ik een grammofoonplaat op. We hielden allemaal erg van American Patrol van Glenn Miller, de geallieerden waren daar ook gek op. Die plaat hebben we grijsgedraaid. Als de mannen dode of gewonde kameraden mee terugnamen, liet ik die muziek natuurlijk achterwege.

Ik heb een mooie tijd gehad in Indië, als chauffeur kwam ik overal. Indonesië had eind jaren veertig nog overweldigend natuurschoon. Ik had een goede band met de bevolking en ben verloofd en later ook getrouwd met een Indisch meisje. Ik heb nooit excessief geweld meegemaakt. Maar een gedeeld sentiment was wel: wat zijn we hier eigenlijk aan het doen? Naarmate ik ouder werd, ben ik me steeds meer gaan bezighouden met wat daar politiek gezien eigenlijk gebeurd is. Ik kan niet anders dan concluderen dat we door onze overheid belazerd zijn. We zijn, terwijl ons eigen land in puin lag, een guerrilla-oorlog ingestuurd die onmogelijk te winnen was. Ik vraag me nog altijd af hoe dat zo heeft kunnen lopen.

De resultaten van het Indië-onderzoek wacht ik met belangstelling af, maar ik verwacht niet veel nieuws. Kunnen de onderzoekers goed beoordelen hoe dingen gegaan zijn? Ik vraag het me af. Ze hebben niet met hun poten in de modder gestaan. Natuurlijk zijn er fouten gemaakt, maar die zijn gebeurd en dat draai je niet meer terug.’

“Een schone oorlog bestaat niet”

‘Mijn tijd in Nederlands-Indië was een leerzame periode, maar als ik alles over mocht doen, zou ik er nooit meer als militair naartoe gaan. Wij kregen ingeprent dat we moesten opkomen voor het vaderland en dat we onze landgenoten daar gingen bevrijden. Dat was natuurlijk flauwekul. Ik was compagnieschrijver, een soort administratief medewerker, maar bij gebrek aan voldoende mankracht kreeg ik ook geregeld een geweer in de handen geduwd en moest dan mee op patrouille, kijken of er indringers waren. Ik heb vuurgevechten meegemaakt en vond het verschrikkelijk om strijder te zijn. Ik was bepaald geen held, je wist vaak ook helemaal niet tegen wie je vocht. Er had zich op enig moment bij ons een jongen uit Zweden aangesloten, die graag wilde vechten. Hij was brenschutter. Tegen een krijgsgevangene zei hij: ‘Lari, lari’, lopen, lopen. Toen de man het inderdaad op een lopen zette, doorzeefde hij hem met kogels. Daar waren wij allemaal aangeslagen van. Maar zulke dingen kwamen voor. Ik herinner me nog goed dat Joop Hueting als eerste vertelde over gewelddaden en dat daar discussie over ontstond. Waren we nou wel of niet gewelddadig geweest? Ik denk dat het allebei waar is. Een schone oorlog bestaat niet. Ook onze jongens werden vermoord en mismaakt teruggevonden. Maar er waren ook mannen die wilden overlopen, omdat ze het onrechtmatig vonden wat we daar deden. En veel mannen hebben niets gemerkt van geweld en er ook nooit aan meegedaan. Het is een verhaal met heel veel kanten. Ik heb altijd goede betrekkingen gehad met de Indonesische bevolking. Ik kwam bij mensen thuis en kon me na enige tijd aardig in het Bahasa Indonesia uitdrukken. In 1993 ging ik met pensioen en toen heb ik met mijn vrouw drie maanden door Indonesië gereisd. Dat was de mooiste reis van mijn leven.’

Nicolaas de Rijk (1928)

411E Bataljon Infanterie
(6E Garderegiment Grenadiers,
Juni 1948 - Mei 1950)

TIJDLIJN INDIË

DE GEBEURTENISSEN VAN 1945 TOT 1950 OP EEN RIJ

45

17 augustus 1945 Proclamatie van de Republiek Indonesië

Op 15 augustus 1945 capituleert Japan. Twee dagen later roepen Soekarno en Hatta de onafhankelijkheid van Indonesië uit.

1946

De eerste Nederlandse oorlogsvrijwilligers arriveren in februari op Java. De tekst op een wervingsposter voor oorlogsvrijwilligers uit

1946: 'Eén doel één wil: De bevrijding van onze rijksgenooten in Indië. Meldt u als Oorlogsvrijwilliger.' In totaal gaan 25.000 OVW'ers naar Indië.

25 juli Malino-conferentie

Nederland stelt tijdens een conferentie in de plaats Malino op Celebes voor 'deelstaten' in te voeren. Dit is een idee van luitenant-gouverneur-generaal van Nederlands-Indië Hubertus Johannes van Mook.

Geen akkoord

Soekarno wil hier niets van weten. Hij wil eerst dat heel Indonesië onafhankelijk is, in de vorm van een eenheidsstaat, geen federatie. Pas daarna wil hij nadenken over het behoud van een band met Nederland.

14 augustus 1946

Het opgerichte Korps Militaire Politie moet de landmacht in Nederlands-Indië ondersteunen.. Al snel wijzigt de naam in Korps Militaire Politie/Koninklijke Marechaussee.

September 1946

Vertrek van 1 Divisie '7 December' naar Nederlands-Indië.

15 november 1946

Akkoord van Linggadjati
Het akkoord voorziet in de erkenning van de Republiek Indonesië op Java en Sumatra. Maar ook in de oprichting van de 'Verenigde Staten van Indonesië' op uiterlijk 1 januari 1949. Deze gaan samen met Nederland verder in een unie.

46

Dekolonisatie

Het betekent dat Nederland in principe akkoord gaat met een geleidelijke en beperkte dekolonisatie.

Mislukt

De onderhandelingen over de uitvoering van het akkoord mislukken. Een politieke oplossing voor het conflict verdwijnt daarmee uit het zicht.

47

Juli 1947

Aankomst van 2 Divisie 'Palmboom' in Nederlands-Indië. Het embleem van 2 Divisie: een palmboom.

21 juli 1947

Eerste Politionele Actie

Het kabinet besluit na het mislukken van de onderhandelingen een militaire actie tegen de Republiek te voeren. Dit is de Eerste Politionele Actie. Het doel is om de Republiek

Indonesia tot politieke inschikkelijkheid te dwingen. Maar ook om de belangrijkste productiegebieden op Java en Sumatra in handen te krijgen en de economie weer op gang te brengen. De actie is ingegeven door financiële nood: de bodem van de Nederlandse schatkist komt in zicht.

Na afloop van de actie breekt een periode van moeizame strijd aan. De Republikeinse troepen zijn niet uitgeschakeld en zetten de strijd voort in

de vorm van een guerrilla. Generaal Spoor meent dat hij deze guerrilla snel kan bedwingen, maar hij onderschat deze fase van de strijd.

17 januari 1948

De Renville-overeenkomst is getekend tussen Nederland en de Republiek. Het is grotendeels een bevestiging van het akkoord van Linggadjati. Nederland hoopt dat de guerrilla-strijd daardoor afneemt, maar dat gebeurt niet.

19 december 1948 Tweede Politionele Actie

De onderhandelingen over een definitieve politieke regeling lopen stuk. Nederland lanceert opnieuw een groot militair offensief: de Tweede Politionele Actie. Het doel is om Djokjakarta, de rest van Java en een zo groot mogelijk deel van Sumatra te veroveren. En om de Republikeinse regering ten val te brengen en de Republikeinse strijdkrachten te vernietigen.

49

Internationale druk

Het Nederlandse optreden leidt ertoe dat de internationale gemeenschap inclusief de Verenigde Staten de kant van de Republiek kiest. Opnieuw maakt zware internationale druk een eind aan de actie, op 5 januari 1949.

7 mei 1949

De Van Royen-Roem-overeenkomst biedt uitzicht op een definitieve politieke oplossing van het conflict. Zonder een overgangperiode onder Nederlands toezicht en beheer. Wel houdt Nederland vast aan de

vorming van een federatie van Indonesische staten verbonden met Nederland in een unie. En met de koningin als staatshoofd.

Ontruiming Yogyakarta

De overeenkomst heeft ook militaire consequenties. De Nederlandse troepen moeten Yogyakarta prijsgeven en ontruimen. Terwijl zij enkele maanden eerder deze stad hebben veroverd. Dit zorgt voor grote spanningen in het leger. De ontruiming van Yogyakarta begint op 30 juni.

27 december 1949

Koningin Juliana ondertekent de overdracht van de soevereiniteit aan de Verenigde Staten van Indonesië. De eerste president wordt Soekarno. Er komt een einde aan 350 jaar Nederlandse bestuurlijke en militaire aanwezigheid in de Indische

archipel. Alleen Nieuw-Guinea blijft Nederlands bezit.

1950 Uitroepen eenheidsstaat

De Indonesische regering maakt in 1950 al een eind aan de federale structuur (de 'Verenigde Staten van Indonesië') en roept de eenheidsstaat uit. In 1956 maakt zij ook een eind aan de unie met Nederland. Zij blijft zich inspannen voor de inlijving van Nieuw-Guinea bij Indonesië.

26 juli 1950 Opheffing KNIL

Op 26 juli 1950 komt een eind aan het bestaan van het koloniale leger. Op dat moment telt het nog ongeveer 65.000 militairen. Van de 15.000 Nederlandse militairen gaan er 7.500 over naar de landmacht. 7.500 militairen zwaaien af (demobiliseren).

50

Van de 50.000 inheemse militairen gaan er 26.000 over naar het leger van Indonesië. 20.000 demobiliseren en 4.000 komen naar Nederland. Van de Indonesische regering mogen zij niet terugkeren naar de Molukse eilanden vanwege de politieke toestand daar. Het besluit is dat ze 'tijdelijk' naar Nederland gaan.

KNIL-traditie

Het Regiment Van Heutsz zet de traditie van het KNIL in Nederland voort. De oprichtingsdatum van het regiment is 1 juli 1950.

'De communicatie had beter, moeten'

Vijf kopstukken uit de veteranenwereld proberen te duiden hoe het grote Indiëonderzoek leeft onder hun achterban en vertellen hoe ze er zelf in staan.

Tekst Johan Kroes

Kolonel Karel van Dreumel, Commandant Bronbeek

'Op dit moment telt Bronbeek ongeveer twintig Indiëveteranen, van wie de oudste 98 jaar is. Ik hoor ze niet zoveel over het Indië-onderzoek. Ze leven ook al een volledig mensenleven met deze thematiek, dus zoveel nieuws is er voor hun niet aan. Het zijn oude

mensen die zich niet zo druk meer maken over dit soort zaken. Toch gaat het wel over hun eer en de erkenning voor hun inzet, dus in die zin raakt het hen wel. Iedere veteraan gaat er ook anders mee om. De een heeft het afgesloten, de ander staat er met meer emotie in en maakt zich boos. Ik geloof niet dat ze dit ervaren als een trap na. Daar zit ook een stuk gewenning achter. Op de route van hun slaapkamers naar de eetzaal lopen ze door de tentoonstelling. Daar worden ze dagelijks geconfronteerd met de thematiek. Zeker als we een nieuwe tijdelijke tentoonstelling hebben, dan kan dat weer emoties oprakelen. Zo hadden we laatst een tekening van een Bersiap-strijder. Dit greep één van onze bewoners zo aan, dat we besloten hebben om die tekening weg te halen. Ik vind het prima om een dergelijk onderzoek uit te voeren, als we daarmee denken dat we meer feiten boven tafel krijgen. Met ons museum zijn

we ook continu bezig met de vraag wat er nou echt is gebeurd. Eind 2022 openen we onze nieuwe vaste tentoonstelling en hierin kijken we meer naar de manier waarop onze militaire inzet in de totale maatschappelijke en politieke context heeft plaatsgevonden. Ik hoop dat het onderzoek ook meer licht op die bredere context werpt.'

'Ik geloof niet dat ze dit ervaren als een trap na'

**Luitenant-generaal b.d.
Hans van Griensven, voor-
zitter Veteranen Platform**

'Als nieuwe voorzitter heb ik nog niet zoveel Indiëveteranen persoonlijk gesproken, maar heb niet het gevoel dat het al heel erg leeft. Ik ga ervan uit dat de onderzoekers hun werk objectief en naar eer en geweten uitvoeren. Als Veteranen Platform maken we deel uit van de maatschappelijke klankbordgroep (MKBG), al heb ik soms het idee dat die commissie er alleen voor de vorm is. De MKBG vergadert regelmatig met de projectleiding en de onderzoekers en ik hoop dan ook dat de opmerkingen en commentaren van de leden van de MKBG serieus worden meegenomen in de uiteindelijke teksten. Lees ik de

artikelen die in de afgelopen jaren door de onderzoekers buiten het project om zijn gepubliceerd, dan constateer ik helaas een vooringenomen en gekleurde insteek. Het VP zal echter pas reageren op de definitieve eindverslagen. Ik denk overigens niet dat dit onderzoek zoveel nieuwe feiten gaat opleveren en dat de impact op de samenleving en de veteranen zal meevallen. Ik betwijfel of we met de uitkomsten van dit onderzoek een streep onder de hele koloniale geschiedenis kunnen zetten. Het hoort misschien bij deze tijd waarin we vooral 'woke' naar ons eigen verleden moeten kijken. Ik ontken niet dat er in die tijd, om wat voor reden dan ook, militairen over de schreef zijn gegaan, maar de overgrote meerderheid heeft gewoon zijn werk gedaan zoals door de politiek opgedragen, naar eer en geweten, en heeft dat ook goed gedaan. Daarvoor verdienen ze nog steeds onze erkenning en waardering.'

**'Ik betwijfel
of we met de
uitkomsten
van dit
onderzoek
een streep
onder de hele
koloniale
geschiedenis
kunnen
zetten'**

‘Ik vind dat je de militaire inzet destijds in de brede militaire context van die tijd moet bekijken’

Brigadegeneraal Paul Hoefsloot, directeur-bestuurder Nederlands Veteraneninstituut

‘Af en toe kloppen er mensen op mijn deur die vinden dat ik iets moet doen aan of vinden over het grote Indiëonderzoek. Het gaat dan vooral om kinderen of kleinkinderen van Indiëveteranen die het voor hun (groot)vaders opnemen. Ze zijn bang dat alle Indiëveteranen wat betreft excessief geweld over één kam worden geschoren. Omdat de resultaten van het onderzoek nog niet bekend zijn, vind ik het lastig om hier iets mee te doen. Ik zie wel dat het onderzoek nu al veel discussie en emoties oproept en vind het jammer dat het dan vrijwel uitsluitend gaat over het

toegepaste buitensporige geweld. Dat geeft veel negatieve energie, die wat mij betreft niet ten gunste is van de vele veteranen die hieraan part noch deel hadden. Ik ben altijd voorstander van wetenschappelijk onderzoek, maar ik vind wel dat je de militaire inzet destijds in de brede militaire context van die tijd moet bekijken, dus met nadrukkelijk oog voor het geweld van Indonesische kant. Het is ook een gevaar om gebeurtenissen van toen te veel met de bril van nu op te duiden. Ik heb overigens nog geen reden om te denken dat de onderzoekers zich hieraan schuldig zullen maken. Wat voor mij vooropstaat is dat ik er met mijn mensen wil zijn voor onze Indiëveteranen. We mogen namelijk nooit vergeten wat wij destijds van hen hebben gevraagd, onder welke onmogelijke omstandigheden zij moesten dienen en welke offers zij hebben gebracht, soms tot op de dag van vandaag. Mijn uitgangspunt is dat het gros van onze Indiëveteranen zich nergens voor hoeft te schamen, omdat ze doorgaans met hart en ziel hebben uitgevoerd wat hen is opgedragen.’

Cees Somers, historicus en lid van onderzoeksgroep Pleitbezorgers Principes Wetenschappelijke Integriteit Aurora

‘De WOII- en Koreaveteranen hebben altijd alle egards gekregen, maar onze Indiëveteranen kregen klap na klap en met dit onderzoek een trap na. Al vanaf 1946 lopen er pogingen om ze te beschuldigen van extreem geweld. Dit is alweer het zoveelste onderzoek en de uitkomst gaat richting een karaktermoord in slow motion. Mijn vader heeft als oorlogsvrijwilliger gediend op Java en Sumatra. Zij hebben daar veel goeds kunnen

doen, waaronder herstel van de voedselvoorziening, de basisveiligheid en de basisgezondheidszorg. Daarover zie je in dit onderzoek niks terug. Er wordt eenzijdig naar het geweld van Nederlandse zijde gekeken. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de voorpublicaties, en dat was nou juist niet de opdracht die vanuit het Kabinet is meegegeven. Ook is er een aantoonbaar en fors tekortschietend bronnen- en archiefonderzoek met een focus op alleen de Nederlandse kant. De beschrijving van de brede historische context ontbreekt en er is daardoor geen sprake van een wetenschappelijk onderzoek volgens de principes van wetenschappelijke integriteit. Neem bijvoorbeeld het zogenaamde bloedbad bij Pesing op 15 april 1946. Er zijn tal van internationale bronnen die laten zien dat de Nederlandse militairen hier correct hebben gehandeld en van een bloedbad geen sprake was. Ook hebben we intensief contact met Indiëveteraan Fokke Dijkstra, die al 40 jaar voor eerherstel vecht voor 3-9 R.I. bij Rawagede. Helaas krijgen we voor dit soort bevindingen maar moeilijk aandacht. Daarom zijn we begonnen met de website www.dekolonisatie-nedindie.nl, waarop we zeer veel controleerbare informatie hebben geplaatst.'

‘Daarover zie je in dit onderzoek niets terug’

‘Ik vind het belangrijker dat de waarheid boven tafel komt’

Rocky Tuhuteru, directeur stichting Pelita

‘Met onze stichting maken we deel uit van de maatschappelijke klankbordgroep om op de hoogte te blijven van het onderzoek en er commentaar op te geven. Het contact met de onderzoeksgroep is altijd heel goed geweest, bijvoorbeeld door de presentatie van allerlei deelrapportages. Wat mij tot nu toe is opgevallen – en dat vind ik een geweldige stap – is dat er echt vanuit verschillende perspectieven naar het onderwerp wordt gekeken. Dat versterkt de validiteit van dit immense onderzoek. Dat er ook Indonesische onderzoekers bij betrokken zijn, vind ik heel boeiend. De schuldvraag zal ongetwijfeld ter sprake komen, maar ik vind het belangrijker dat de waarheid boven tafel komt. Wat is er precies gebeurd, hoe heeft het kunnen gebeuren en onder wiens bevel? De communicatie vanuit de onderzoeksgroep had beter gemoeten. Bij onze doelgroep was er veel onduidelijkheid over de insteek en daar hadden ze vanaf het begin af aan over moeten communiceren. Nu hebben we zelf actief onze achterban geïnformeerd en daar werd zeer positief op gereageerd. Als Pelita maken we ook een nazorgprogramma over de resultaten van het onderzoek. Ik vind het belangrijk dat we hierover met elkaar in gesprek gaan.’

‘Het gaat steeds meer over wie de schuld moet krijgen’

Historicus Hans Goedkoop kijkt met grote belangstelling uit naar de uitkomsten van het Indiëonderzoek. Zijn interesse is voor een groot deel persoonlijk van aard. Zijn grootvader, generaal-majoor Van Langen, was eind 1949 direct betrokken bij de soevereiniteitsoverdracht. ‘Ik maak me geen illusies over de houding van mijn grootvader.’

Tekst Eline Lubberts Fotografie ANP Mats van Soolingen

Mijn grootvader had een houten kistje in zijn studeerkamer staan. Hij schijnt gezegd te hebben: “Als het erop aankomt, dan zit hier alles in”. Helaas heb ik geen idee wat erin zat. Maar het zegt dat hij, en met hem veel andere veteranen, bang was voor de gevolgen achteraf. Voor rechtszaken en aanklachten.’

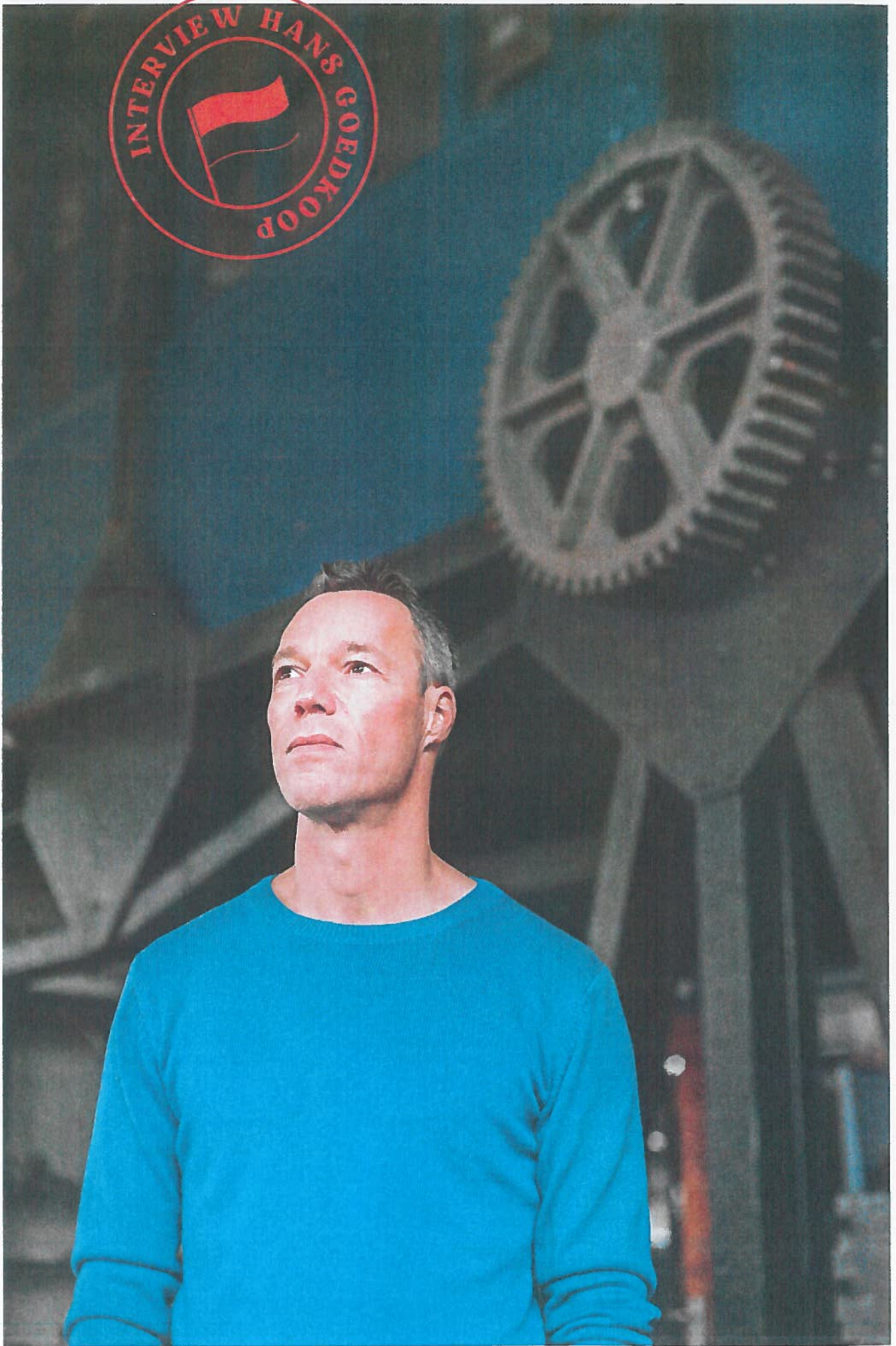
Op scherp

Goedkoop vindt het logisch dat er veteranen op ‘scherp staan’, nu de uitkomsten van het onderzoek bijna verschijnen. ‘Ze bouwen hun verdediging op. Nederlands-Indië is een groot trauma. Het excuus van de koning in maart 2020 aan Indonesië heeft ook niet geholpen. Om het goed te doen zou de koning niet alleen excuses moeten maken aan Indonesië. Ook de Nederlandse militairen werden meegesleept in een vergeefse oorlog en ook zij verdienen dus excuses.’ Goedkoop snapt namelijk heel goed dat ze excuses willen. ‘De militairen zijn onder valse voorwendselen naar Nederlands-Indië gestuurd. Mensen helpen, dat was het doel. Ze hadden verwacht dat ze met open armen ontvangen zouden worden. Na drie weken wisten ze dat het toch wat anders lag.’

De militairen stonden daar dag en nacht in hoogste staat van paraatheid. ‘Van zo’n guerrilla-oorlog word je paranoïde. Iemand kon vriendelijk tegen je doen maar je doodsteken zodra je je omdraaide. De bevolking speelde dubbelspel. Wat logisch is. Wie er ook wint, zij moesten eten.’

Rechttrekken

De cijfers maken volgens Goedkoop veel duidelijk. ‘Aan Nederlandse zijde waren zo’n zesduizend doden – van wie meer dan de helft door ziekte en ongelukken. Aan Indonesische kant zijn er honderdduizend geregistreerde doden plus nog een onbekend aantal ongeregistreerde. Het verschil is zo groot. Dat kun je niet rechttrekken en het laat zien dat er zwaar gemoord is door Nederland. Ondanks het grote verschil in verliezen verloor Nederland de strijd. Het is geen pretty picture.’ Door de jaren heen is de kijk op de dekolonisatieoorlog steeds harder geworden. Dat valt goed te verklaren, aldus Goedkoop. ‘Ten eerste bekijken we die periode met meer afstand. Door die helicopterview trekken we de langere historische lijnen en zien we beter dat een koloniaal systeem per definitie een systeem van onderdrukking is. Een ander aspect is dat ook Nederland verkleurt en we nu gewezen worden op onze beperkte blik. We hebben heel lang die periode met onze typische Euro-blik bekeken. Vreemde ogen dwingen ons tot nieuwe perspectieven.’

‘Het laat gewoon zien dat er zwaar vermoord is door Nederland’

Die hardere blik op de koloniale tijd maakt ook de discussies harder, het gaat steeds meer over wie de schuld moet krijgen. Goedkoop: ‘Voor mij leidt dat eigenlijk alleen maar af van iets veel wezenlijkers. Niemand kon de strijd zoals die is gelopen helemaal overzien. Of het nou over de Indonesische kant gaat of de Nederlandse, over de dienstplichtigen die we uitstuurden of over de politici die achter de schermen aanstuurden, ze waren allemaal het slachtoffer van hun beperkte kennis en hun blinde vlekken. Je kunt één partij als kwaadaardig proberen aan te wijzen, maar voor de verwerking van die rottijd is het zoveel vruchtbaarder als we erkennen dat zo’n beetje iedereen slechter is geworden van die oorlog en dat we die tragedie met alle partijen delen. Die tragedie zien, dat zou veel helpen om uit de verbittering te komen.’

Verjaagd

Goedkoop heeft de helft van een televisieserie over de dekolonisatieoorlog op de plank liggen. In Nederland heeft de redactie de opnames afgerond. Het plan om vervolgens in Indonesië opnames te maken en interviews af te nemen is door corona nog niet gelukt. Goedkoop: ‘Het levert belangrijke inzichten op om ook daar met betrokkenen in gesprek te gaan. Ik vind het sowieso raar dat er van oudsher vrijwel alleen Nederlanders aan het woord komen als het over dit onderwerp gaat. Om die strijd te snappen zul je ook de vijand moeten leren snappen.’

Goedkoop haalt het voorbeeld aan van een Indonesische collega-historicus die hij sprak. ‘Wij hebben het over een dekolonisatieoorlog, terwijl hij zegt: “Hoezo? Jullie waren al weg, verjaagd door Japan. Het was een rekolonisatiestrijd”.

Volgens Goedkoop is het tijd voor compassie. ‘Ik heb gehoord van veteranen die een terugkeerreis maakten en daar hun vroegere vijand huilend in de armen vielen. Soms denk ik dat het barmhartigheid is wat de partijen verder kan helpen.’

Complexiteit

Goedkoop deelt de nieuwe harde blik op de koloniale geschiedenis, maar hij ziet ook sterk de tragedie van de Nederlandse veteranen. ‘Dat kan namelijk prima naast elkaar bestaan. Zij werden met een opdracht eropuit gestuurd en konden niets anders doen dan die te volbrengen. We moeten de complexiteit voor ogen houden.’

Voor Goedkoop komt dat samen als hij aan zijn grootvader denkt. ‘Hij was een aardige man, een lieve opa, en bovendien een militair die zich met indrukwekkende toewijding heeft opgeofferd voor een zaak die groter was dan zijn eigen geluk. Maar tegelijkertijd was hij een echte KNIL-man. En de KNIL hield al meer dan honderd jaar de lokale bevolking onder de duim. Dit politieleger had als taak om witte machthebbers in het zadel te houden. Voorheen werd er gesproken over excessen als het over het geweld ging, maar dat klopt niet. Het harde geweld van de KNIL was systematisch en paste precies in hun jarenlange traditie.’

Goedkoop is erg benieuwd naar het rapport. Vooral wil hij weten: waar kwamen de orders vandaan? Kwamen die van de hoogste legertop of rechtstreeks uit Den Haag? ‘Natuurlijk ben ik ook geïnteresseerd in de rol van mijn opa. Ik maak mij geen illusies over het harde optreden van mijn grootvader. Daarover heeft hij zelfs tegen mij wel eens iets losgelaten tijdens een wandeling. Hij vertelde dat hij tijdens een patrouille ploppers gevangen had genomen. Hij nam ze liever niet mee in de auto over de slechte wegen in het donker. Het was een gevaarlijke rit omdat de gevangenen achter in de auto herrie maakten om hun makkers te waarschuwen. “Dus wat denk je dat we met die ploppers deden...?”

‘Om die strijd te snappen, zul je ook de vijand moeten leren snappen’

boekentips

Voor als u zich wilt verdiepen in de geschiedenis van de dekolonisatieoorlog in voormalig Nederlands-Indië.

De geschiedenis van 1 Divisie '7 December' 1946-1996. In 1996 bestaat 1 Divisie '7 December' vijftig jaar. Dit boek beschrijft de geschiedenis van dit bekende onderdeel van de Koninklijke Landmacht in drie perioden. Tijdens de eerste periode werd de divisie als Expeditionaire Macht uitgezonden naar het toenmalige Nederlands-Indië, waar zij streed voor het herstel van het Nederlands gezag ten koste van de zojuist uitgeroepen Republiek Indonesië. De tweede periode behelst de Koude Oorlog. Nadat de divisie in 1950 naar Nederland was teruggekeerd, heeft zij als onderdeel van het Eerste Legerkorps een bijdrage geleverd aan de in NAVO-verband georganiseerde verdediging van West-Europa. Met het einde van de Koude Oorlog werd de derde periode ingezet.

De geschiedenis van 1 divisie 7 december

Martin Elands, Richard van Gils en Ben Schoenmaker

Voor het eerst verschenen in 1996

Excessen of structureel extreem geweld? Het officiële Nederlandse regeringsstandpunt sinds 1969 is dat er in het voormalige Nederlands-Indië - met uitzondering van inlichtingensecties en de commando's van kapitein Westerling - slechts incidenteel excessen plaatsvonden. De Zwitsers-Nederlandse historicus Rémy Limpach bewijst het tegengestelde. Honderdduizenden Nederlandse soldaten streden in 1945-1949 tegen de Indonesische onafhankelijkheid. Lange tijd gold deze strijd als een betrekkelijk 'schone' oorlog, totdat in 1969 geheel andere berichten naar buiten kwamen. Toch bleef ook nadien de indruk bestaan dat Nederlandse militairen slechts bij uitzondering excessief geweld gebruikten. Uit Limpachs studie, gebaseerd op onderzoek in bronnen die historici tot nu toe links lieten liggen, rijst het beeld van een leger dat - onder leiding van Generaal Spoor - op grote schaal extreem geweld als wapen inzette.

De brandende kampongs van generaal Spoor

Rémy Limpach

Voor het eerst verschenen in 2016

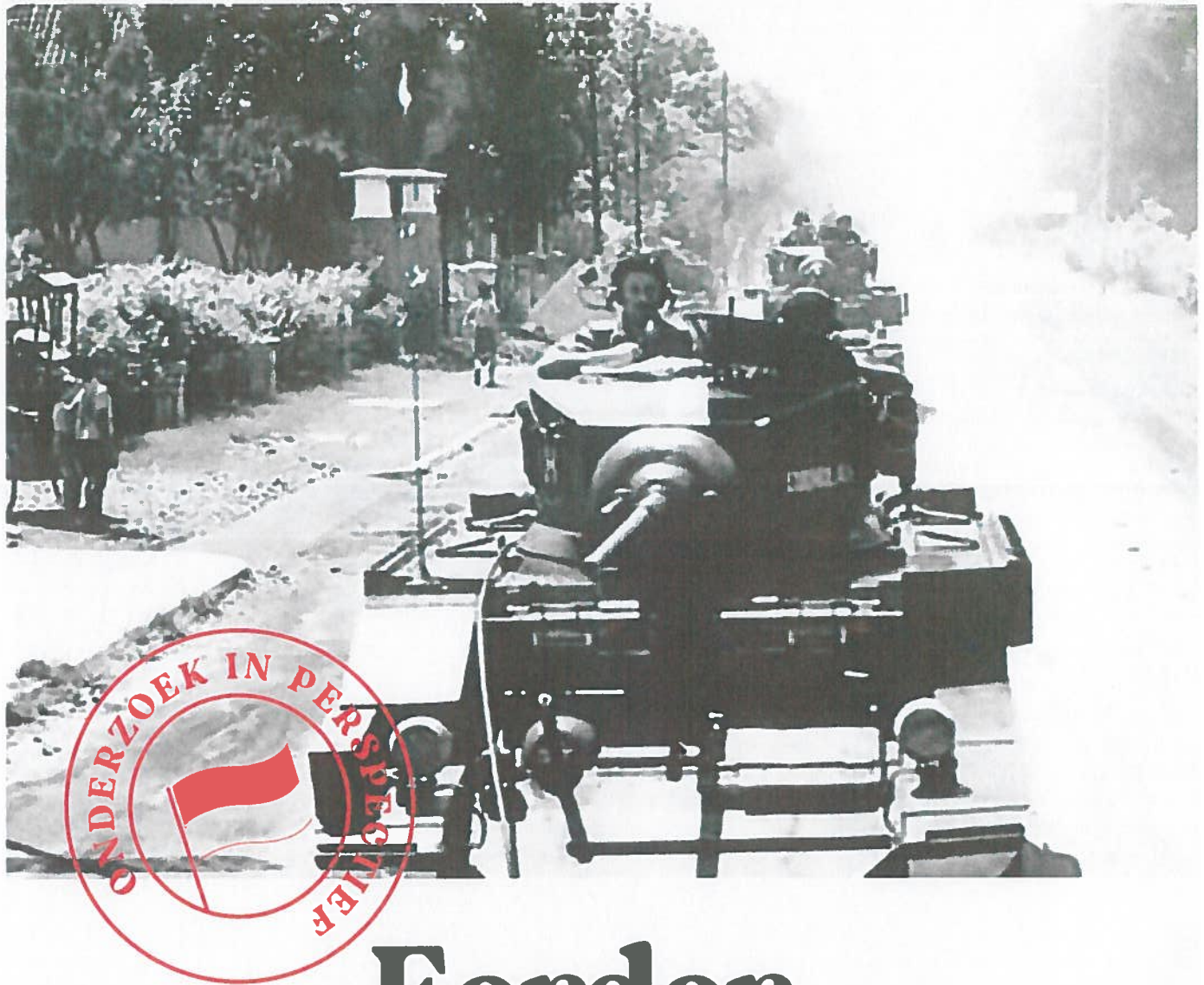

Nederland mobiliseerde 220.000 militairen voor een verloren strijd die achteraf 'fout' ging heten. In het publieke debat gaat het vooral om Nederlandse oorlogsmisdaden. Veteranen hebben zich in deze debatten flink geroerd. Dat is logisch, zij waren er, zij beleefden de rauwe werkelijkheid, zij weten waarover ze het hebben. Dit boek is gebaseerd op hun brieven, dagboeken, gedenkboeken en memoires. Wat aan het licht komt over oorlogsmisdaden is vaak onthutsend. Maar het gaat ook om andere thema's: de spanning tussen de Nederlandse missie en de weerbarstige realiteit ter plekke; begrip en onbegrip over Indonesiërs en de strijd voor onafhankelijkheid; frustraties over de militaire en politieke leiding; angst, wraak en schaamte; verveling en seks; ontheemding daar, en thuis; boosheid om verloren jaren en gebrek aan waardering. In Soldaat in Indonesië worden deze soldatenverhalen ingebed in de bredere context van de dekolonisatieoorlog en de verwerking ervan in Nederland.

Soldaat in Indonesië

Gert van Oostindie

Voor het eerst verschenen in 2015

Eerder onderzoek naar geweld in Indië

Het MJO is zeker niet het eerste onderzoek naar de toepassing van geweld in voormalig Nederlands-Indië. Militair historicus en manager van het Expertisecentrum van het NLVi Martin Elands geeft een beknopt overzicht van eerdere onderzoeken.

Tekst Martin Elands Beeld NIOD, ANP

Britse tanks in Batavia in oktober 1945. Op de tram staan onafhankelijkheidsleuzen.

Op 17 februari 2022 presenteren het NIOD, het KITLV en het NIMH de resultaten van hun meerjarig onderzoek naar geweldstoepassing in voormalig Nederlands-Indië. Het valt te verwachten dat de uitkomsten van dit onderzoek veel aandacht in de media krijgen. Antwoorden op de vragen in welke mate Nederlandse troepen en eenheden van het KNIL destijds grensoverschrijdend geweld hebben toegepast en hoe dit moet worden verklaard zijn immers al decennialang onderwerp van publiek debat. Het is dan ook niet voor het eerst dat het geweld in Indië onderwerp is van (juridisch of wetenschappelijk) onderzoek. In dit overzicht passeren enkele van deze onderzoeken chronologisch en in vogelvlucht de revue.

1948-1954 **Speciale troepen onder het vergrootglas**

De eerste onderzoeken naar de toepassing van geweld in Indië vonden al plaats tijdens en vlak na het conflict. Ze waren hoofdzakelijk gericht op het optreden van het Depot Speciale Troepen (DST) van kapitein Westerling op Zuid-Celebes (1946-1947). Berichten over de toepassing van het standrecht (executies) en doden onder de burgerbevolking leidden al in 1947 tot publieke en politieke beroering. Dit was voor luitenant-gouverneur-generaal Van Mook aanleiding om de commissie Enthoven het optreden van het DST op Zuid-Celebes te laten onderzoeken. Deze (juridische) commissie kwam eind 1948 tot de (niet openbaar gemaakte) conclusie dat de 'executies in de gegeven noottoestand gezien [moeten]

worden als de geboden uitoefening van de bevoegdheden van de overheid voor de bestrijding van de terreur en herstel van recht en veiligheid'.

Hiermee was de kous echter niet af. Nieuwe berichten over extreem geweld bereikten media en parlement. Het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen stuurde vervolgens de juristen Van Rij en Stam in 1949 naar Indië voor 'onderzoek naar aard en omvang van gepleegde excessen en de maatregelen die daartegen genomen zijn.' De twee juristen doken daar in archieven en interviewden militairen en burgers. Ook hun onderzoek spitste zich toe op het optreden op Zuid-Celebes. Zij kwamen in 1954 tot een scherp oordeel en veroordeelden het DST-optreden als 'onwettig handelen, dat met alle regelen van rechtspraak, zoals die onder beschaafde naties gelden, brak'. Ook wezen zij nadrukkelijk op het tekortschieten van de bestuurlijk en politiek verantwoordelijken.

De minister van Justitie vroeg de hoge ambtenaar, jurist en latere hoogleraar Belinfante om zijn ►

Op 22 januari 1969 sprak Joop Hueting (m) in het Amsterdamse café Pieterspoort over oorlogsmisdaden in Indonesië.

oordeel over het rapport van Stam en Van Rij. Belinfante oordeelde nog scherper: 'Het optreden van Westerling en zijn navolgers, hoezeer ook gedekt door gezaghebbende autoriteiten, mist ieder grondslag.' Volgens Belinfante waren de standrechtelijke executies te bestraffen als 'doodslag'. Hij waarschuwde wel meteen voor grote problemen voor gezagsdragers, tot aan de minister-president toe, wanneer tot strafrechtelijke vervolging zou worden besloten. De regering-Drees besloot om zowel het rapport van Stam en Van Rij als de stukken van Belinfante in een diepe lade op te bergen. Ze zouden pas in 2009 beperkt openbaar worden.

1969

De Excessennota

Waar de onderzoeken uit de jaren 1948-1954 niet openbaar werden, gold dat bepaald niet voor het onderzoek dat in 1969 leidde tot de publicatie van de Excessennota. Aanleiding voor deze nota was de

beschuldiging van Indiëveteraan Joop Hueting dat Nederlandse troepen in Indië op grote schaal oorlogsmisdaden hadden gepleegd. Hueting deed zijn uitspraken in krantenpublicaties en begin 1969 in het tv-programma Achter het Nieuws. Dit leidde tot een storm aan verontwaardigde reacties van veteranen, en tot bijval van andere veteranen. Het vervolgens in opdracht van de regering ingestelde onderzoek werd grotendeels uitgevoerd door de historicus Cees Fasseur. Drie maanden later, na wat Fasseur zelf een 'vluchtige gang door de archieven' noemde, werd de Excessennota gepresenteerd. Hierin stonden tientallen excessen beschreven, zodat duidelijk werd dat grensoverschrijdend geweld vaker was voorgekomen dan tot dan toe was vastgesteld. Op grond van de Excessennota concludeerde de regering echter ook dat de eenheden zich in Indië niet schuldig hadden gemaakt aan systematisch excessief geweld, wellicht met uitzondering van inlichtingendiensten

en speciale eenheden, en dat de krijgsmacht zich als geheel correct had gedragen.

Een reactie op dit onderzoek liet niet lang op zich wachten. Voor de Indiëveteranen Van Doorn en Hendrix was het aanleiding om het sociologische veldonderzoek dat zij tijdens hun inzet als militair op Java hadden uitgevoerd, alsnog te publiceren. In hun boek 'Ontsporing van geweld' stelden zij dat excessen op ruimere schaal waren voorgekomen dan de Excessennota deed voorkomen. En ook dat sommige eenheden wel degelijk structureel massageweld hadden toegepast en dat dit mede verklaard moest worden uit de werking van het geweldsapparaat en de omstandigheden waaronder de troepen moesten opereren. Het ging er Van Doorn en Hendrix overigens niet zozeer om vast te stellen op welke schaal excessen waren voorgekomen, maar om te verklaren hoe het hier toe kon komen.

Op 17 januari 1969 zond Achter het Nieuws het beruchte interview uit met 'Indië-klokkenluider' Joop Hueting.

1984-nu **Gestage stroom aan onderzoeken**

Na de studie van Van Doorn en Hendrix bleef het ruim tien jaar stil, maar vanaf het midden van de jaren tachtig verschenen er met regelmaat wetenschappelijke studies die het Nederlands militair optreden in Indië in zijn algemeenheid of specifiek het daar toegepaste geweld tot onderwerp hadden. Onder meer studies over het optreden van de speciale troepen (Uzereef in 1984 en De Moor in 1999), over het militair-strategische beleid van generaal Spoor (Groen in 1991 en De Moor in 2011) en over ontsporing van geweld of de verwerking daarvan (Scagliola in 2004, Scholtens in 2007, Oostindië in 2015 en Limpach in 2016) verdiepten het inzicht in de wijze waarop de dekolonisatieoorlog was gevoerd en vergrootten de kennis over het daarbij toegepaste geweld.

Rode draad

Het voert te ver om al deze studies afzonderlijk te beschrijven, maar gezamenlijk is er wat betreft het thema 'extreem geweld' wel een rode draad zichtbaar. In de eerste plaats bevestigden de genoemde studies het in 1970 geuite vermoeden dat Nederlandse troepen (inclusief KNIL) substantieel vaker grensoverschrijdend geweld hadden toegepast dan in de Excessennota was beschreven. Deze excessen hingen samen met een aantal aspecten: de wijze van oorlog voeren, extreem geweld van de tegenstanders, falend leiderschap (militair, bestuurlijk en politiek), het zeer verspreid en zelfstandig optreden van eenheden, de geringe troepensterkte, het uitgedragen vijandbeeld en een naar verloop van tijd steeds lager moreel onder de troepen.

In de ogen van meerdere onderzoekers had het extreme geweld dus wel degelijk een structureel karakter, al concludeerde ook Limpach, toch de auteur van de

studie die het meest kritisch over het Nederlands militaire optreden oordeelde, dat slechts een minderheid van de Nederlandse militairen zich in deze zin had misdragen.

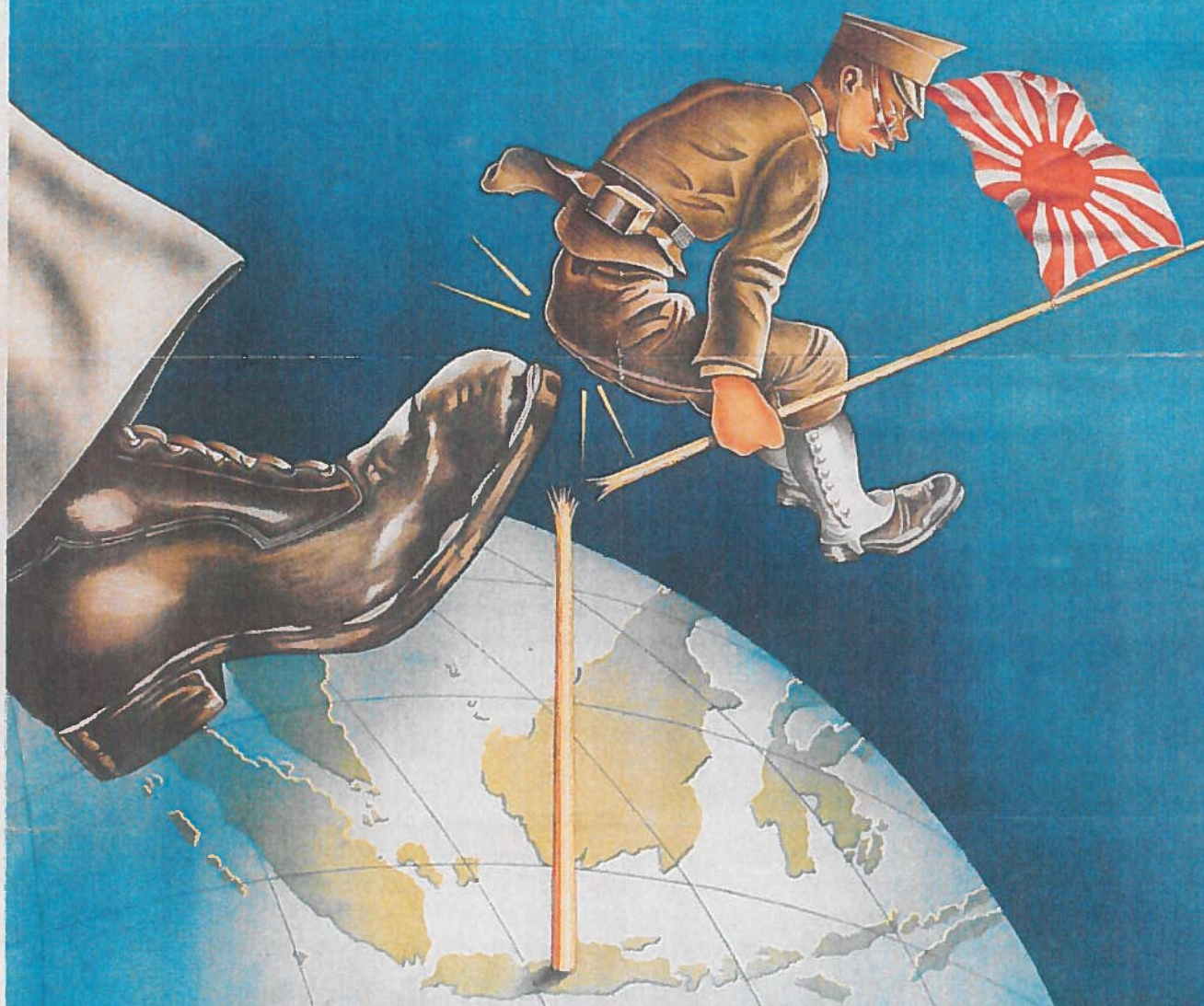
Niet gerust

Dergelijke wetenschappelijke nuances ten spijt is een deel van de Indiëveteranen en hun achterban niet gerust op de uitkomst van het huidige Indiëonderzoek en ook niet op de wijze waarop sommige media deze zullen presenteren. Zijn zij straks (opnieuw) de grote boosdoeners in de ogen van het publiek? Hebben de onderzoekers wel voldoende oog voor de complexiteit van het conflict, de tijdsgeschiedenis en de rol van een zeer gewelddadige tegenstander? Blijven militair en bestuurlijk gezag en de politiek verantwoordelijken wat betreft de schuldvraag opnieuw goeddeels buiten schot? En is er ten slotte wel oog voor de loodzware omstandigheden waaronder de, voor het merendeel dienstplichtige militairen jarenlang moesten dienen, voor welke onmogelijke militaire taak zij werden gesteld, met welke duivelse dilemma's velen tijdens de strijd werden geconfronteerd en welke offers zij hebben moeten brengen, zowel tijdens de strijd als in de decennia daarna? De nabije toekomst zal het leren!

JOS BROGELMAN

d'r wit!

INDIË MOËT BEVRUJD....